

УДК 339.727.22

Є.О.Галушка, к.е.н., **Л.В.Максимчук**,
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ

У статті досліджено діяльність ТНК, перспективи функціонування транснаціонального капіталу та особливості розвитку прямого іноземного інвестування в Україну.

В статье исследована деятельность ТНК, перспективы функционирования транснационального капитала и особенности развития прямого иностранного инвестирования в Украину.

The article investigates the activity of TNC, the prospects of transnational capital functioning and the peculiarities of the direct foreign investing development in Ukraine.

Ключові слова: ТНК, іноземні інвестиції, інтеграція України.

Світове господарство створюється в основному транснаціональними корпораціями (ТНК) і вузькою групою дуже крупних корпорацій, що виділилися з їх складу. Саме ТНК формують економічну тканину сучасного світу. Завдяки прямим іноземним інвестиціям (ПІІ) ТНК посилюють свій вплив як на розвиток міжнародних економічних відносин, так і на конкурентоспроможність національних економік.

Великомасштабні операції та могутність сучасних ТНК привертають до себе інтерес суспільства, що сприяє появі різноманітних досліджень їхньої діяльності та впливу на економіку України. При цьому більшість дослідників вважають, що прямі іноземні інвестиції ТНК є безсумнівним благом, а від обсягів їх залучення залежить структурна перебудова економіки України, технічна і технологічна модернізація як самого виробництва, так і всієї економічної та соціальної інфраструктури. Вважається, що залучений в Україні обсяг ПІІ в декілька разів менший, ніж його можна було б отримати, виходячи з економічного потенціалу країни, і, безперечно, значно менший за необхідний [1, с.254]. Багато вчених пропонують використовувати в Україні відносно вдалий досвід країн Південно-Східної Азії та Східної і Центральної Європи, які залучили значні обсяги закордонних інвестицій ТНК та у цілому досить успішно інтегрувалися у світове господарство.

Особливостями та перспективами розвитку іноземних інвестицій в Україну та аналізом їх впливу на її економіку займалися такі вітчизняні вчені: І.Хоменко, В.Матросов, Л.Будьома, І.Гайдуцький, А.Пехник та ін. Проте питання впливу ПІІ ТНК на економіку України, аспекти інвестиційної діяльності ТНК та чинники їх стимулювання в сучасних умовах розвитку економіки України вивчені недостатньо.

Діяльність ТНК для національної економіки окремої країни має як позитивні, так негативні наслідки, при чому, як правило, переважають позитивні. До позитивних можна віднести: зростання ефективності виробництва і рівня зайнятості, створення і модернізація діючих підприємств з використанням зарубіжного досвіду, нових технологій, вища продуктивність праці, якість

товарів та послуг тощо. До недоліків – вивезення основної частини прибутку, установлення монопольних цін, порушення законів, забруднення довкілля, вивозу кваліфікованої робочої сили тощо [2, с.71].

Експансія іноземних ТНК на український ринок розпочалась одразу після проголошення незалежності України. У наш час на вітчизняному ринку сьогодні працюють такі глобальні корпорації як: Coca-Cola, Samsung, Toyota, Nestle, Nokia, Metro Cash&Carry, Hewlett-Packard, British American Tobacco та деякі інші ТНК. Великі промислові концерни, такі як, наприклад, Westinghouse, ExxonMobil чи General Electric на українському ринку, на жаль, відсутні. Винятком є Mittal Steel, для якої її український актив – Криворіжсталь – проміжна, а не кінцева ланка виробничого ланцюга [9].

В Україні практично створено основи законодавчої бази, яка регулює діяльність іноземних інвесторів. На сьогодні базовим законодавчим актом, який визначає особливості питань іноземного інвестування, є Закон України "Про режим іноземного інвестування". Він гарантує закордонним інвесторам рівні права з вітчизняними підприємствами, захист від експропріації, вільний вивіз прибутків і дивідендів, певні пільги при проведенні імпорتنих операцій. Закордонний інвестор може безмитно ввозити устаткування й інше майно як внесок у статутний фонд підприємства.

З метою створення належних умов для ефективного залучення іноземного капіталу в економіку України та збільшення його обсягів приділяється значна увага уряду питанням удосконалення законодавчої та нормативної бази щодо державного регулювання процесів іноземного інвестування. У 2011 році буде підготовлена програма інвестиційно-інноваційної діяльності, яка враховуватиме інвестиційні плани великих компаній. За оцінками уряду у 2011 р. в економіку України надійде понад 100 млрд. грн. інвестиційних коштів.

Важливим фактором, що стимулює інвестування в Україну є інтеграційні процеси, в яких бере участь Україна. Вступ України до СОТ може збільшити об'єм, за деякими розрахунками, на 500 млн. дол. США у рік [3]. Це пов'язано з тим, що українська влада взяла на себе певні зобов'язання, які повинна виконувати, таким чином ТНК можуть прогнозувати зміни зовнішньоторговельної політики України у певних межах окреслених СОТ. Внутрішній рух товарів всередині ТНК, який для України буде мати вигляд експорту чи імпорту і стає незалежним від політичної чи економічної кон'юнктури всередині України.

У цілому Європа готова співпрацювати з чинною владою, яка почала займатися непопулярними реформами. Про це свідчить вступ України до Енергетичного співтовариства, що сприятиме залученню інвестицій для розширення можливостей та вдосконалення існуючої енергетичної інфраструктури, подальшому розвитку та інтеграції українських енергетичних мереж до європейської системи [5]. Очікується, що співпраця між Україною і Євросоюзом для створення зони вільної торгівлі дасть можливість залучити до

16 млрд. євро інвестицій в економіку України, це наблизить її до членства в Європейському Союзі [6].

Покращення міжнародного інвестиційного іміджу міг би спричинити вступ України до НАТО, адже західні інвестори схвалюють членство в західних інституціях, яке сприяє стандартизації економічних правил. Вступ до НАТО Румунії та Болгарії спричинив подвоєння темпів росту зростання інвестицій в економіку цих країн [4].

Важливим питанням для української економіки є вихід на міжнародний ринок та забезпечення конкурентоспроможності на ньому шляхом створенням власних ТНК та ПФГ. Створення власних українських ТНК та ПФГ дозволить певною мірою захистити національні економічні інтереси, сприятиме подальшому розвитку українських господарських структур, інтернаціоналізації їхнього виробництва, інтеграції України у світову економіку, її участь в глобальних трансформаційних процесах.

Сьогодні небагато українських компаній відповідають ознакам ТНК, які функціонують в різних галузях і займають ключові позиції у багатьох регіонах світу. У машинобудуванні важливе значення має найкрупніша в Україні транснаціональна компанія "УкрАВТО". Основна мета якої – відродження вітчизняного автомобільного ринку. Активи "УкрАвто" на кінець 2010 року склали 3,945 млрд. грн. Корпорація експортує автомобілі в країни СНД і далекого зарубіжжя.

Україна давно вже втратила свої позиції, як металургійна держава. Це пов'язано з продажем таких металургійних гігантів, як "Індустріальний Союз Донбасу", та «АрселорМіттал Кривий Ріг». ІСД входить до числа найбільших транснаціональних компаній, що займаються виробництвом сталі у Центрально- і Східноєвропейському регіоні, а також входить до числа 30 найбільших металургійних компаній світу за версією Міжнародного інституту чавуну та сталі. Відкрите акціонерне товариство «АрселорМіттал Кривий Ріг» – найкрупніше підприємство гірничо-металургійного комплексу України, унікальне за своїми масштабами і можливостями з повним металургійним циклом. За підсумками 2010 року чистий прибуток «АрселорМіттал Кривий Ріг» склав 1,2 млрд. грн.

Кондитерська промисловість не настільки щедра на кількість брендів. Найсильніша в кондитерській галузі бренд «Рошен» – лідер національного ринку кондитерський виробів. Близько 25% всіх українських солодощів випускається на фабриках і підприємства – Київської, Вінницької, Маріупольської і Кременчуцької областей. Корпорація в 2010 році заробили понад 1 млрд. дол. США. В 2011 році «Рошен» планує інвестувати в Росію 250 млн. дол. США.

"Систем Кепітал Менеджмент" (СКМ) – найбільша фінансово-промислова група України. Діяльність сконцентрована в чотирьох основних сферах: металургія і видобуток вугілля; виробництво електроенергії; банківська справа

і страхування; телекомунікації. Крім українських активів СКМ володіє компаніями в країнах Євросоюзу і Швейцарії. Чистий прибуток компанії за підсумками 2010 р. склав близько 3 млрд. 716 млн. грн.

Найбільші перестановки в результаті фінансової кризи відбулися у банківській сфері, в результаті якої за 2010 рік 10 найбільших вітчизняних банків одержали збиток в 1,3 млрд. грн. Банки, що функціонують на українському ринку та відповідають ознакам ТНК, відчули на собі тягар кризи. До них відносяться: «Приватбанк», «УкрСиббанк» та «Райффайзен Банк Аваль» тощо. За рейтингом надійності банківських вкладів вищий рівень надійності отримав «Приватбанк», який закінчив 2010 рік з прибутком – 1,37 млрд. грн. і найвищим приростом вкладів фіз. осіб – 20,45 млрд. грн. та «Райффайзен Банк Аваль», фінансові показники якого дещо нівелювалися спадом роздрібного депозитного портфеля на 6% за 2010 рік. «УкрСиббанк» займає нижчу позицію, оскільки другий рік поспіль демонструє великі збитки, пов'язані зі списанням виданих до кризи проблемних кредитів. Водночас створення вітчизняної ТНК – інтегрованої нафтової компанії з усіма елементами технологічного ланцюжка “видобуток – переробка – збут” – підійшли «Приватбанк» та «УкрСиббанк». Структури «Приватбанку» володіють найбільшою в Україні мережею АЗС “Сентоза”, контрольним пакетом акцій НПЗ “Нафтохімік Прикарпаття” і більш як 30% акцій НПК “Галичина”.

Для формування українських транснаціональних угруповань доцільно:

1. Сприяти формуванню потужних національних ПФГ, які мають стати основою транснаціональних структур.

2. Внести в Закон “Про промислово-фінансові групи в Україні” зміни щодо скасування наступних положень, які ускладнюють створення ПФГ: вимоги про обов'язкову участь підприємств у державних програмах розвитку пріоритетних галузей і структурної перебудови економіки, а відповідно й обмеження ПФГ терміном дії подібних програм; вимоги до обсягів реалізації терміну існування кінцевої продукції на другий рік функціонування (100 млн. дол. США); обмеження участі в ПФГ лише одного банку тощо.

3. Запровадити стимулювання участі фінансових організацій у формуванні ПФГ.

4. Уніфікувати законодавчі норми, що регулюють функціонування таких структур. Відповідними нормативними актами має бути вирішити комплекс питань щодо розподілу власності учасників інтегрованих структур, врахувати відмінності в системах ціноутворення та оподаткування всередині коопераційного ланцюга.

5. Розробити та запровадити “ПІІ-стратегію”, яка з метою забезпечення економічної безпеки держави сприяла б адресному залученню та ефективному використанню ПІІ, виходячи з пріоритетів економічного розвитку, концепції структурної перебудови економіки та промислової політики, Стратегії національної безпеки України [7].

Таким чином, сучасний етап економічного розвитку є досить складним для успішної діяльності ТНК в Україні. Стратегія залучення Україною інвестицій ТНК має базуватися на формуванні збалансованої системи умов та факторів, які роблять українську економіку привабливою для ТНК. Успіх цієї стратегії прямо залежатиме від врахування стратегічних завдань і мотивації ТНК від її узгодженості з глобальною стратегічною орієнтацією. При реалізації стратегії залучення інвестицій ТНК в повній мірі мають враховуватися національні інтереси України, а також як позитивні так і негативні наслідки, які несуть світові ТНК для неї.

Найближчими результатами діяльності світових ТНК на ринку України повинно стати: забезпечення сталого зростання української економіки, глибоку інтеграцію економіки України в світову економіку, високий рівень технологічного розвитку українських підприємств, підвищення добробуту населення України до рівня розвинених країн Європи, формування могутніх ТНК українського походження та вступ України до Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Пехник А. Діяльність іноземних ТНК на території України / А. Пехник // Регіональна економіка. – 2005. – №1. – С. 253 – 262.
2. Хоменко І. Б. Особливості інвестиційної діяльності ТНК в Україні / І.Б. Хоменко // Зовнішня торгівля. – 2008.- № 1. – С. 71 – 76.
3. Вступ України до СОТ може збільшити об'єм за деякими розрахунками на 500 млн. дол. США у рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~1/110/all/2008/03/20/121697>.
4. НАТО за і проти / О.Палій // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.otechestvo.org.ua/main/200610/913.htm.
5. Співробітництво в енергетичній сфері [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mfa.gov.ua/eu/ua/publication/content/47147.htm.
6. Зона вільної торгівлі з ЄС залучить в Україну до 16 млрд. євро інвестицій [Електронний ресурс] – Режим доступу: economics.unian.net/ukr/detail/82785.
7. Аналіз стану та перспектив створення українсько-російських та російсько-українських транснаціональних утворень (МФПГ, МПФГ, ТНК) у контексті забезпечення економічної безпеки держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.inventure.com.ua/.../anal456z-stanu-ta-perspektiv-stvorennya-ukranksko-ros456iskih-ta-ros456isko-ukrankskih-transnac456onalnih-utvoren-mf.
8. ТНК та Україна [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.geograf.com.ua/uk/referatbank/referathuman/468?start=2.
9. Уряд прогнозує залучення інвестицій в економіку України на рівні 100 млрд. грн. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.newsru.ua/finance/13jan2011/mlrd.html.